

## חתם

## יג ע"ב

## סופר

## צט

**אמר** ר"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר ויהי העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקלים לשקליו והיינו דתן צא' באדר משמיעין על השקלים. כלומר שישאל מציאים שקלים ר"ח ניסן וזוהי שקל שקליו צ"ג צניסן. והנה איתא בירושלמי סוף שקלים דביעלה ריב"ז מפני התקלה. ולכאורה הלא צימי גלות צבל ג"כ לא הי' ציהמ"ק קיים ואפ"ה מצינו שהפרישו שקלים. ונראה לחלק דוקא צה"ז שאין קצבה לגלותו וארכה בגלות צה"ה לכן חיישין לתקלה, אבל הם היו בטוחים שלאחר זמן שצעים שנה יגאלו, לא שייך החס תקלה. והנה המן קוסם גדול היה ואיך לא הצין שצאיתו זמן בין אדר לניסן הוא זמן מנחות הפרשת שקלים ויהי זה להם לעזר ולסמיכה, כמו שהיה מחשב על שאר החדשים [שעלה בכל חדש אחת זכות ניסן זכות פסח וכי' עד אדר שלא מלא צו שום זכות כמ"ש באסתר רבה ז' י"ג], אבל באמת מכיון שאשכנז וחסמנא גם יועליו עשו בהשגון וסדרו שכר עבדו שצעים ושזב לא יגאלו [כלעיל י"א ע"ב], אי"כ בעלה הפרשת שקלים מפני התקלה, ומה שהפרישו הי' באיסור, לכן סדר שאין כאן זכות וראוי לחול הגזירה עליהם חקא.

**גלוי** וידוע לפני מי שאמר ויהי העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקלים לשקליו דתן צא' באדר משמיעין על השקלים. וי"ע הא המן צניסן שקל וכולל הקדים שקלים צא' צניסן שמקריבין מתרומה חדשה

דבר וחצר ורעב ר"ל וכדומה, ואמנם אם הי' דרים בעיר צפ"ע לא הי' חזק לסביבותיהם. חכו טענת המן ישנו מן המנחות, ועי"ז ילקו גם הגוים, שהרי הם מפחרים בכל מדינות מלכותיה, ולכן אין שום להניחם לכלות עם מדינתיה חקט.

**דמפקו** לכולא שתא צה"י ופה"י. פירש"י שנת היום פסח היום. וי"ע הא לכל אומה ואומה יש לה חגים ומועדים אשר בדו מלכא ומ"ש ישראל משארי עמים. ועוד מ"ש פסח דנקיע ולא שארי י"ע כולם. ולולי דצריז ז"ל הייתי אומר כן, דודאי יש ויש בכל עם ועם ובכל דור ודור שאינם חוששים לדתי המלך כשהיה מיושנת קלת, ומכ"ש כשהמלך מלך מזה שהוא נגד חק האומה ההיא ותורת אלהיהם, אעפ"י שבתחלה היא מקבלת עליה מנחות המלך כשהיה חדשה, מ"מ כשחשבה קלת אינה סופנה. והתקנה לזה שהמלך חוזר לזוהי מחדש ועושה אותם דיועגמא חדשה שכל העולם סופנה, עיי' משפירש"י [פי' וחתחן] על אשר אנכי מלך היום בכל יום יהיה צענין כדיועגמא חדשה שכ"א סופנה. לכן אמר המן באומה ישראל אינו מועיל כלום, כי בכל יום הוא צענייהם כאלו היום ילאו ממלכיהם וכאלו היום עמדו על הר סיני ומנחות הכזרה היא צענייהם כחדשה ומוסריים נפשים עליהם צה"ה עזה ע"ד עזין שצאומות ישראל [ציה"כ ע"ב]. וזה שהי' שצעות היום שהוא יום מתן תורה, פה"י פסח היום יום יליאת מלכים, כאילו היום שצעות ופסח חקט.

חקט דרשות קפ"ז טור ב' ד"ה בואו. — ובהמשך הדברים שם כתב מרן עוד בזה"ל:

„או יאמר ישנו עם א' וגו'. דמהנראה שלא רצה אשכנזי לבטל דת ישראל כלל, כי כן ראו גם תמחו על כמה נסים שנעשו בימיהם לדניאל חנני מישאל ועזרי. ובזה א"ש מה שאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, ועבדי המלך אמרו מדוע אתה עובר את מצות המלך ולא השיב להם תשובה כ"א אשר הוא יהודי, וקשה עדיין מה לו לעבור מצות המלך יפנה כליו משם ולא ישב במקום אשר יעבור המן לפניו. אבל תשובת מרדכי הי' כי אין רצון המלך להעביר אדם על דת ולכן לא נכללו היהודים בזאת הציווי להשתחוה להמן שזהו נגד דתינו ואיינו עובר על מצות המלך כלל וכלל. והנה המן בחשבו על היהודים מחשבותיו הרעות וידע בנפשו כי לא ישנה המלך מתורתם ודתם ומה יאמר דמפקי לכוליה שתא בשה"י פה"י ומה בכך כיון דנימוס שלהם כך הוא, ע"כ הוצרך להקדים שאינם שומרי תורה כ"א להפקיע בזה עבודת המלך, אבל לשמור התורה אינם שובתים בשבת ולא שומרים שום מצוה. ולברר זה הביא לו רא"י מוכרחת, בהקדים כי עיקר מעמד ומצב דת הוא החבור והדביקות וכשישראל מכונסים... ועיקר נפילת הדת הוא הפירוד, כאמרם ז"ל [איכ"ר א'] גלתה יהודה מעוני וכי אר"ה אינם גולים, אלא מרוב עבודה היא ישובה בגוים אין לה מנוח, דארי"ה מתוך שאוכלים מפתם ושותים מיינם וגו' ואינם בנותיהם אין גלותם גלות משא"כ ישראל, נמצא שזהו הירוס הדת והרי עינינו רואות כי רובי המצות אינם מקיימות כראוי מפני שאנו דרים בין הגוים א"א להיות הצניצת תלויי מגלות, וממש שאינם י"ח זולת זה אין צניצת אלא יוצא, וכן תפילין מצותן להניחן כל היום, וכן איסור חרש נתבטל מכל וכל והרבה כאלו שגורם לנו הפיזור והפירוד, וא"כ מזה יוקח רא"י כי לא חפץ הי' בעבודתו ובשמירת התורה כי לולא כן לא הי' מעניש אותנו בדבר הגורם הירוס התורה. וזהו ישנו עם א' פי' שאינם עם כ"א בהיותם עם א' מכונסי והנה הם מפורדים ומפורדים, שמע מינה שנתאשו משמירת התורה והמצות, ואפ"ה ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכוליה שתא בשה"י פה"י כי עיי' דתם מפקיעים עבודת המלך

והנה

שלא כדון ע"כ אין שום להניחם. עכ"ל. ושם ק"פ טור א' האריך מרן עוד לדקדק במאמר זה של המן. איך מלאו לבו לאמור שקר לפני המלך דלית בהו רבנן, וידוע שהיו אז ק"כ אנשי כנה"ג ומהם חגי זכרי מלאכי נחמי ודניאל וכדומה, וכל דבר לא יכחד מן המלך... ואיך אפשר לומר לית בהו רבנן. וכתב לבאר כל הענין באריכות, ותמצית הדברים: ד-כשישראל ח"ו עושים אגודות אין כאן חכמים וזקנים, אעפ"י שהחכמים בעצמותם המה חכמים וצדיקים, מ"מ אינם נחשבים לרבנים ומנהיגים אלא כאחד העם, וכביכול אין כביכול מלך דתלת אלו תלי זה בזה, יחד שבטי ישראל בהתאסף ראשי עם, ויהי כביכול ביטורן מלך... ורמב"ן כי שזה הי' טעמו של פרעה שהניח שבט לוי בלי עבודות כרי שיהי הם להעם מורי תורתם ודתם, שאפ"י כת של גנבים צריכים שיהי ביניהם מורים חוקים שחקקו לעצמם, דאליה אין להם קיום ומעמד, עיין רמב"ן [שמות ה' ד'] בפסוק לבו לסבלותיכם שזה כחוננו. והן הנה דברי המן למלך של מטה... ישנו מן המצות ולית בהו רבנן, כי עם א' הם אין רצונו דלית בהו רבנן צדיקים, אלא שאינם בגדר רבנן ושופטים רק כשארי הדיוטים, דכיון דאין כאן יחד שבטי ישראל אין כאן ראשי עם, והם מפורדים בכל מדינות מלכות, כי אלו נאספו החכמים להשנות דת ודין, כיון שנעשה באסיפת חכמים א"ב היינו חוק שלהם, אך המה מפורדים ומפורדים, ואלו המירו דתם לעם א' החרשתי, אך דתיהם שונות מכל עם, אינם לא יהודים ולא פרסיים, ואת דתי המלך אינם עושים, שמבקשים חריות של גוים, כאומרם נהיה ככל העמים, וגם חריותן של ישראל דמפקא לשתא בשה"י ופה"י, ולמלך אין שום להניחם דאין שום לשום מלך להניחם עם בלי מורי דתם. זה מה שנראה לי במלשינות המן. וע"ע לקמן ט"ז ע"א הערה תרי"ה ובהו יובן.

וראה עוד דרשות קפ"ז טור ב' ד"ה פ"ק, ת"ה טור ב' ד"ה ויהיו. תקי' דרשות קצ"ח טור ב'. וע"ע תומ"ק במדבר ד' ד' ד"ה פן. תקיא' דרשות קצ"ט טור א' ד"ה בימים, ותרי"ב (מהדורא תליתאי), לפורים, ד"ה בימים.

ק

חתם

מגילה

סופר

אמר חתם

שהוא עיקר השקלים ולא השמעת השקלים. וי"ל חוס' [ע"ז ע"א ד"ה ודחי] כחצו, כי המן נתן כל פדיונם. ומקשים הא פדיונם עולה מאת ככר ככר לאדן והמן נתן עשרת אלפים ככר שהוא מאה פעמים מאת ככר. וי"ל אחז"ל [צרכות ז' ע"א] טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה מלקיות דכתיב תחת גערה במצין מהכות כסיל מאה, והנה אחר החורבן עיקר פי שקלים לשם לב איך בעיניה אבדנו כל עוב ולא זכינו לשקול צדיקם, וכל הפייט מלא מזה, ומחלית השקל צא לכפר על נפשותינו, ומרדות אי בלב הוא כמו מאה פעמים ככר וא"כ קריאתנו בחורב עולה מאה פעמים מאה ככר שהוא עשרת אלפים ככר, ואז בימי המן חרב הבית ורק קראו פי שקלים ועלה י אלפים ככר והיינו כל פדיונם. ומשניה מייית צא' באדר משמיעין על השקלים היינו גם בשעת החורבן קורין פי שקלים, וא"ש, וק"ל חקיה.

**ויאמר** המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות צו כעוב צעניך, אמר ר' אבא משל דאחשורוש והמן למח"ד לבעל התל ובעל החרין. והענין, כי לכאורה יותר כבוד ותפארת לאחשורוש אם יכיו ישראל מפוזרים ומשועבדים תחתיו והם היו עם עז וגוי נכבד גבורים מעולם אנשי שם, ועכשיו משועבדים תחתיו זה יהיה לו לתפארת, משא"כ כשישמידם ויאבד זכרם במעט זמן, ישכה כל כחם וגבורתם והיו כלא היו מעולם. ולהשמר מזה יען המן לעשות עבולה של כסף מצייר כל תולדות ישראל ומעשיהם) אבותיהם ונביאיהם וניסים שאירע להם ואיך השמידם אחשורוש צרוז גדלו הכל בציור וכתב מפורש, ולזה הפריש עשרת אלפים ככר כסף ליתן ליד עושי המלאכה חושבי מחשבות לעשות כסף להביא אל גמי המלך, הוא מקום אלוהותו שלא יוצאו ממנו דבר ולאכר עולם כל ימות ולא ישכח. זה היה כוונת המן מדוקדק מאוד ע"י עושי המלאכה להביא אל גמי המלך דייקא, — אמנם המלך היה כל כך שונא ישראל שלא רצה להזכירם, ודעתו שימחו ולא יחכרו עוד כלל אפילו שיהי לו לכבוד ולתפארת, ע"כ אמר הכסף נתון לך והעם לעשות צו כעוב צעניך ולא חכר שם ישראל עוד צבית גמי בעבולה של כסף חקיה).

**תוס'** ד"ה וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי, וא"ת והא לא היה שם הבחנה שלשה חדשים שהרי בכל יום היה אותו רשע מצוי אצלה. ולכאורה מה שכתבו שהי מצוי לה בכל יום הוא שלא לצורך, דלכל הפחות ג' חדשים לא היה פרוש ממנה, שהרי פעם אחת לא נקראת שלשים יום [אסתר

ד' י"א] והי הדבר תמוה צענייה. אבל ניחא, דאפשר אי היה פרוש ממנה יום או יומים אזי היה אפשר שהזדקק למרדכי ואח"כ לאותו הרשע, ובהגיע תור ג' חדשים הצדוק עלמה [בדדים בדרך נשים] כקושיה הש"ס יצמות מ"צ ע"א חקיה. ואין לומר איך האמין מרדכי לה על הצדיקה של עלמה (דעל ידי נשים אחרות לא היה יכול לצדקה משום פרסומי מלחא כמ"ש חוס' לקמן ע"ז ע"א ד"ה כשם, והוא נמי בעלמו אפשר לא רצה לצדקה שלא תהגה ותהפזז צענייה, רק [נצדקה] ע"י צדיקות ההילוך צעפר תיחוח וצזה אין להאמין לה כחירון הש"ס) חקיה, לזה י"ל כמו שכתבו חוס' כתובות נ"א ע"ז ד"ה אסורה, אין להקשות מאסתר דכזה שריא למרדכי דכזה צדקה גמורה, עכ"ל. וא"כ ה"ג לק"מ לכאורה קושיה חוס'. משום הכי כתבו חוס' מלך הסברה היה אותו הרשע מצוי אצלה בכל יום ולא היה אפשר להמתין אפילו משכו כדי שהצדוק עלמה חקיה. מיהו לזה י"ל אין זה הכרח כל כך, דיכולה היתה להבדיל עלמה מחיק הרשע יום או יומים ויותר ע"י שתאמר דסתם אנה כש"ס ע"ז י"ח סוף ע"א, וכיון דהי לה הרווחה יום ויומים לא צריכה הבחנה עפי ומכני לה צדיקה.

ובן יש ליישב נמי חירון חוס' שהיתה משמשת צמור, והקשה בעורי אבן והא אמרו במדרש שדריש שצנה בית שני היה צנה של אסתר מאחשורוש, ונדחק לומר שודאי נחיראת לשמש עם אחשורוש צמור אלא עם מרדכי שמשח צמור, ע"ש [בהשמות למגילה י"ג ע"ב]. ולפ"ד דהדוחק שמשח עם הצדיק צמור והלא לא החירו חז"ל אלא לשלש נשים לשמש צמור [כיצמות י"ב ע"ב]. ולפי הג"ל אחי שפיר, דודאי כל הימים לא היה יכולה לשמש צמור עם אחשורוש שלא ירגיש, אבל מ"מ איזה ימים בנתים היה יכולה להבדיל עלמה ולשמש צמור עם אחשורוש, אז שמשח עם מרדכי ולסוף ג' חדשים צדקה עלמה להבחין כ"ל חקיה).

**באותו דיבור:** והא לא היה שם הבחנה ג' חדשים, ויש לומר שהיתה משמשת צמור. והקשה בעורי אבן ח"כ הא"ך ילדה דריוש. ולענין לק"מ דבשעת תשמיש לא שמש צמור משום שמה ירגיש אחשורוש, ורק אחר תשמיש שמשח צמור ופעם אחת לא נתקנה יפה ונתעברה וילדה דריוש. ואע"ג חקיה) דלענין הבחנה אין לסמוך הקנות שלאחר תשמיש חקיה) אפשר אסתר היתה בקיאה עפי וכמכה אנפשה, ומכל מקום מאת ה' היתה שלא קנחה יפה פ"א ותלד דריוש בונה בית שני.

משאר נשים שהולד מכבדה. רש"י) אמר רמי בר חמא אשה מחפה עצמה (שלא תראה מעוברת. רש"י) וכו'. חקיה) וכן ציין מרן בהגותו למסכתין על דברי תוס' אלו, בזה"ל: "שהרי בכל יום — להזהר מקושיה ש"ס יצמות מ"ב ע"א ותמתין משהו וכו'". חקיה) שו"ת אה"ע ח"ב, סי' קכ"ו, ד"ה ואגב אומר. ועיין בדיבור הבא ישוב אחר לקושיה זו"א. חקיה) כאן נשמטו ד' תיבות מהמקור, שאינם שייכים לענין הנכחי. חקיה) "כי הקנות שלאחר תשמיש לא בריא רפואתו והצלתו" — כן העלה מרן לעיל מיני. ואולם בחי' כתובות (וסאטמר)

חקיה) דרשות ק"ט טור ב' ד"ה והנה.

חקיה) דרשות קס"ד טור ב' ד"ה אחז"ל.

חקיה) אמאי בעינן ג' חדשים להבחנה. ותמתין משהו (שבוע או שבועיים. רש"י) ותנשא וכי מלו שלשה חדשים (ליום מיתת בעלה, שורך עובר להיות ניכר. רש"י) לבדקה (בדויה, בדרך נשים, ואי מיעברא ודאי בר קמא הוא. דאי בר בתראה הוא אכתי לא הוה מינכר ולא מלו ג' חדשים לנישואיה ... רש"י).

חקיה) ז"ל הש"ס שם על קושיא הג"ל: "אמר רב ספרא אין בודקין את הנשואות שלא יתגנו על בעליהן. ונבדקה בהלכה (מוליכין אותה בעפר תיחוח, אי מעוברת היא פסיעותיה ניכרות ומעמיקות יותר